

Projekt internetowy „MUR / Ściany”

Dwuczęściowy projekt internetowy „MUR / Ściany” to zbiór esejów, poświęcony historii i symbolice muru warszawskiego getta oraz film, nakręcony na podstawie tekstu Icchaka Berenszteina. Projekt, którego kuratorem jest Rafał Kosewski z Działu Wystaw MGW, startuje 16 listopada

16 listopada 2020

Projekt „MUR / Ściany” – <https://mur.1943.pl/> – powstał dla upamiętnienia traumatycznych wydarzeń, które na trwałe zmieniły oblicze Warszawy. 80 lat temu, 16 listopada 1940 roku, przebywający w tym mieście Żydzi znaleźli się w więzieniu. Tego dnia istnienie getta, mimo że oficjalne decyzje zapadły już 2 października, stało się faktem. Społeczność żydowska została odizolowana od reszty miasta, zamknięta za trzymetrowym i ciągnącym się na ok. 16 km murem. Stanowił on namacalną, fizyczną granicę, wyznaczającą kolejny krąg piekła w topografii okupowanego miasta. Historii utworzenia getta w Warszawie, przeprowadzek na jego teren, a także zamknięcia bram i symbolice otaczających go murów poświęcony został zbiór esejów, zatytułowany *Mur*. Autorzy tekstów dzielą się osobistą refleksją na temat różnych aspektów narracji i pamięci o Holokauście obecnych w kulturze. Historia Zagłady dla każdego człowieka (bez względu na jego narodowość) powinna stanowić pole do refleksji, a także troski o godne upamiętnienie ofiar nazistowskich zbrodni.

Drugą część projektu stanowi film pt. *Ściany*, oparty na poemacie Icchaka Berenszteina (? – 1942) o tym samym tytule. O autorze tekstu wiadomo niewiele. Był krytykiem literackim, eseistą i psychologiem. Współpracował z podziemną organizacją Oneg Szabat, która pod kierownictwem Emanuela Ringelbluma zbierała materiały i tworzyła archiwum, dokumentujące życie codzienne getta warszawskiego. To właśnie dzięki tej współpracy zachowały się jego trzy eseje (*Głód* – 1941, *Na ruinach*, *Rozmowy o literaturze w ciężkich czasach*) oraz *Sześć poematów prozą*, wśród których na szczególną uwagę zasługuje wspomniany już tekst *Ściany*.

„*Fenomen esejów Icchaka Berenszteina* – jak pisze literaturoznawca i badacz Zagłady Jacek

Leociak – *polega na ścisłym związku teraźniejszości i wieczności, materialnego szczegółu i uniwersalnego sensu, konkretnego wydarzenia i exemplum, historii świeckiej i historii świętej*”^[i].

Poemat *Ściany* przedstawia w istocie dwie nakładające się na siebie rzeczywistości. Z jednej strony jest zapisem wewnętrznego stanu konkretnej jednostki, zmagającej się z klaustrofobicznym uniwersum getta – światem umierającym, cierpiącym z głodu i chorób. Z drugiej strony zamknięcie Żydów za murem interpretowane jest jako powtórne wygnanie z raju, który w świadomości autora przybiera formę nadwiślańskiej przyrody.

Poczucie izolacji, odrzucenia i egzystencjalnego braku jest w tekście wszechobecne i nie odwołuje się jedynie do fizycznych barier. Oprócz namacalnej konstrukcji – muru z cegieł – są jeszcze inne „niskie ściany”. Te powstałe w ludzkich sercach i umysłach przeszkody są o wiele trwalsze i trudniejsze do pokonania. W filmie Jakubowi Kotyńskiemu, aktorowi wypowiadającemu słowa Berenszteina, udało się uchwycić istotę myśli autora, który, zdając sobie sprawę z nieuchronności własnego losu, pisał: *„Rozumiemy i przyjmujemy wszystko, bez protestu i bez rezygnacji”*^[ii]. Jedyną formą pocieszenia i złagodzenia cierpienia wydaje się uświadomienie sobie wyjątkowego statusu własnej tożsamości, ukształtowanej na gruncie żydowskiej tradycji i nowożytnego humanizmu. Berensztein kończy swój poemat zdaniem: *„Nasze odgrodzenie jest gniazdem litości, gniazdem położonym wysoko, rzuconym gdzieś w niebiańską przestrzeń”*^[iii].

Film *Ściany* nakręcony został we wnętrzach dawnego Szpitala Dziecięcego Bersohnów i Baumanów. Budynek, który w najbliższej przyszłości stanie się siedzibą Muzeum Getta Warszawskiego, to miejsce wyjątkowe na mapie stolicy. Przed wojną był jedną z najnowocześniejszych placówek zdrowia w Polsce, gdzie leczono zarówno żydowskie, jak i chrześcijańskie dzieci. Po utworzeniu getta szpital znalazł się na jego terenie. Ze względu na stale zwiększającą się liczbę chorych i potrzebujących dzieci, otwarto jego filie. Od 1942 r. lekarze pracujący w Szpitalu Bersohnów i Baumanów prowadzili badania nad chorobą głodową. Szpital, będący świadkiem rozkwitu i unicestwienia żydowskiej wspólnoty w Warszawie, to świat sam w sobie – funkcjonujący gdzieś pomiędzy historycznym konkretem a przestrzenią wciąż nieukończonych emocji. W jego murach i ścianach zapisana jest pamięć o ludziach skazanych na zagładę i mieście, które bezpowrotnie zniknęło.

Rafał Kosewski, kurator projektu „MUR / Ściany”, Dział Wystaw Muzeum Getta Warszawskiego

Autor projektu graficznego: Michał Dąbrowski

[i] J. Leociak, *Słabość i siła w doświadczeniu religijnym czasów Zagłady*, „Konteksty” 2019 nr 3, s. 97.

[ii] I. Berensztejn, *Ściany*, *Archiwum Ringelbluma*, t. 26, w oprac. A. Żółkiewskiej i M. Tuszewickiego, tłumaczenie z języka jidysz A. Kondrat, Warszawa 2017, s. 492.

[iii] *ib.*, s. 492.

Data publikacji: 2020-11-16

Data wydruku: 2022-09-19 21:39

Źródło: <https://1943.pl/artukul/projekt-internetowy-mur-sciany/>